

Handwritten signature

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра гістології, цитології, ембріології та патологічної морфології з курсом судової
медицини

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної роботи

Handwritten signature
Едуард БУРЯЧКІВСЬКИЙ

01 вересня 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА З ДИСЦИПЛІНИ

СУДОВА МЕДИЦИНА

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»

Спеціальність: 222 «Медицина»

Освітньо-професійна програма: Медицина

Робоча програма складена на основі освітньо-професійної програми «Медицина» підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 222 «Медицина» галузі знань 22 «Охорона здоров'я», ухваленою Вченою Радою ОНМедУ (протокол № 10 від 27 червня 2024 року) та освітньо-професійної програми «Медицина» підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності І 2 «Медицина» галузі знань І «Охорона здоров'я та соціальне забезпечення», ухваленою Вченою Радою ОНМедУ (протокол № 10 від 26 червня 2025 року).

Розробники:

Проф. Кривда Г.Ф., доц. Яворський Б.І., ас. Ларсон Л.М.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри гістології, цитології, ембріології та патологічної морфології з курсом судової медицини

Протокол № 1 від «27» серпня 2025 р.

Завідувач кафедри

Ситнікова Варвара СИТНІКОВА

Погоджено із гарантом ОПП

Марічереда Валерія МАРІЧЕРЕДА

Схвалено предметною цикловою методичною комісією з медико-біологічних дисциплін ОНМедУ

Протокол № 1 від « » 2025 р.

Голова предметної циклової методичної комісії з медико-біологічних дисциплін

Годлевський Леонід ГОДЛЕВСЬКИЙ

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри

Протокол № від « » 20 р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри

Протокол № від « » 20 р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

1. Опис навчальної дисципліни:

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		Денна форма навчання Обов'язкова дисципліна	
Загальна кількість: Кредитів – 3 Годин –90 Змістових розділів – 8	Галузь знань 22«Охорона здоров'я» Спеціальність 222 «Медицина» Рівень вищої освіти другий (магістерський)	Рік підготовки	4
		Семестр	7-8
		Лекції	16 годин
		Практичні	34 годин
		Самостійна робота	40 годин
		Лабораторні	0 годин
		у т.ч. індивідуальні завдання:	
		Форма підсумкового контролю	Диференційний залік

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ КОМПЕТЕНТНОСТІ, ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Мета: Мета вивчення судової медицини впливає із цілей освітньої-професійної програми підготовки здобувачів вищого медичного навчального закладу та визначається змістом тих системних знань і умінь, котрими повинен оволодіти лікар-спеціаліст. Знання, які здобувачі отримують із навчальної дисципліни, є базовими для блоку дисциплін, що забезпечують природничо-наукову і професійно-практичну підготовку.

Завдання:

- Надати знання про сучасні можливості судово-медичної експертизи та структуру судово-медичної служби, а також про функції бюро і його підрозділів;
- Надати знання про організаційно-процесуальні засади проведення судово-медичної експертизи;
- Навчити здобувачів діагностувати факт настання біологічної смерті людини;
- Навчити проводити опис тілесних ушкоджень;
- Навчити визначати вид тілесного ушкодження та механізм його виникнення;
- Навчити використовувати критерії для визначення ступеня тяжкості травми;
- Знати вимоги, яких необхідно дотримуватися при вилученні речових доказів біологічного походження;

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних компетентностей:

- Інтегральних (ІК):

Здатність розв'язувати типові та складні задачі, у тому числі дослідницького та інноваційного характеру у сфері медицини. Здатність продовжувати навчання з високим ступенем автономії.

Загальних (ЗК)

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК3. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК4. Знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності.

ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК10. Здатність використовувати інформаційні і комунікаційні технології

ЗК14. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати значимості громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав и свобод людини і громадянина в Україні

Спеціальних (СК)

на рівні достатньому для виконання професійних задач у сфері охорони здоров'я

ПРН21. Відшукувати необхідну інформацію у професійній літературі та базах даних інших джерелах, аналізувати, оцінювати та застосовувати цю інформацію.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен:

- Ознаки біологічної смерті, опису трупа на місці його виявлення, розуміння трупних явищ, опис тілесних ушкоджень та визначення їх виду, знаходження та опис речових доказів біологічного походження.

- Описати ушкодження та діагностувати за характерними їх властивостями дію тупих, гострих предметів, транспортних засобів і вогнестрільної зброї, набути навички встановлення механізму, давности та прижиттєвості травми; □□□□□□□□□□ визначити ступінь тяжкості тілесних ушкоджень при обстеженні потерпілих, обвинувачуваних та інших осіб, правильно оформити це документом;

- ☐здійснити первісний огляд та описати труп і речові докази (різні сліди) на місці пригоди;
- ☐встановити факт та час (давність) настання смерті;
- ☐скласти секційний (морфологічний) діагноз і встановити причину смерті;
- ☐провести судово-медичне дослідження за матеріалами слідчих чи судових справ і оформити його документом.

Оволодіти навичками:

- Судово-медичного огляду потерпілого;
- Огляду трупа на місці події;
- Встановлення причини смерті під час судово-медичної експертизи трупа у випадках насильницької та ненасильницької смерті

3. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Організація судово-медичної експертизи та загальні питання судової медицини. Предмет і завдання судової медицини. Історія її розвитку

Тема 1. Предмет і завдання судової медицини. Історія її розвитку, процесуальні та організаційні основи судово-медичної експертизи.

Судова медицина, визначення поняття, її зміст та завдання. Значення судової медицини в системі вищої медичної освіти. Судово-медична експертиза, її роль в роботі правоохоронних органів та охорони здоров'я. Становлення судової медицини та судово-медичної експертизи. Етапи розвитку судової медицини, особливості сучасного етапу. Внесок визначних вітчизняних судових медиків – С.А.Громова, П.А. Мінакова, М.С. Бокаріуса, М.В. Попова, М.І. Райського, М.І. Авдєєва, В.М. Смольянінова, Ю.С. Сапожникова, І.А. Концевич, А.Ф. Рубіжанського, А.М. Фадєєва, Кононенко В.І, Зорина Б.М. в розвиток теорії та практики судової медицини. Наукові досягнення кафедр /курсів / судової медицини. Судово-медична експертиза як один з різновидів судових експертиз та доказів у судовому процесі. Нормативно-правові акти, що регламентують проведення судовомедичних експертиз – Закон “Про судову експертизу”, “Основи законодавства України про охорону здоров'я”, кодекси, доповнення та зміни до закону “Про підприємництво”, наказ №6 “Про організацію судово-медичної експертизи в Україні”/1995/. Поняття про судово-медичну експертизу, обов'язкове її призначення. Види експертиз, одноосібне, комісійне та комплексне її проведення. Структура судово-медичної служби в Україні. Поняття про інстанційність державної судово-медичної служби. Бюро судово-медичної експертизи як організаційна ланка державної судово-медичної служби, його структура та функції підрозділів. Поняття про судового експерта, судово-медичного експерта, спеціаліста у галузі судово-медичної експертизи, їх обов'язки, права та відповідальність. Гарантії незалежності судового експерта. Роль судово-медичного експерта в досудовому слідстві, дізнанні та його участь у судовому засіданні. Об'єкти судово-медичної експертизи – трупи, потерпілі, звинувачувані та інші особи, речові докази, медична документація. Регламентація проведення судово-медичних експертиз та судово-медичних досліджень, документація, її структура порядок складання.

Змістовий модуль 2.

Судово-медична танатологія.

Тема 2. Судово-медична танатологія. Огляд трупа на місці події. Судово-медичний розтин трупа, його демонстрація.

Поняття про танатологію. Вчення про смерть у судовій медицині. Концепції смерті: смерть клітини, органу, організму. Судово-медична класифікація смерті. Смерть насильницька та ненасильницька. Роль та межі компетенції судово-медичного експерта при встановленні роду насильницької смерті. Категорії трупів, які підлягають судово-медичній експертизі

/дослідженню/. Правила і техніка судово-медичного дослідження трупів. Правова регламентація судово-медичної експертизи трупів. Питання, які вирішують під час розтину трупів. Особливості судово-медичного розтину трупа. Вмирання та його етапи. Термінальний стан і його судово-медичне значення, мозкова смерть. Констатація факту смерті, її ознаки та їх визначення, уявна смерть. Діагностика клінічної і біологічної смерті, ймовірні та вірогідні /абсолютні/ ознаки смерті. Зміни, які настають в органах і тканинах після смерті. Переживання тканин та судово-медичне значення суправітальних реакцій. Ранні трупні ознаки: охолодження тіла, трупне висихання, трупні плями: стадії і термін їх розвитку, методи дослідження. Пізні трупні ознаки. Судово-медичне встановлення давності настання смерті. Огляд трупа на місці його знайдення. Правова регламентація огляду місця події. Організація огляду, його учасники. Стадії огляду – статична та динамічна. Завдання та функції спеціаліста в галузі судово-медичної експертизи під час огляду трупа на місці його виявлення. Порядок та методика огляду трупа. Виявлення, опис, вилучення та пакування речових доказів біологічного походження для подальшого їх дослідження. Документація, яку складають під час огляду місця події. Судово-медична експертиза трупа(демонстрація).

Тема 3. Судово-медична експертиза трупа у випадку наглої смерті. Судово-медична експертиза трупів новонароджених.

Поняття про наглу смерть та її фактори ризику. Причина та генез наглої смерті у різних вікових групах. Діагностика наглої смерті при захворюваннях серцево-судинної системи, органів дихання, травлення, центральної та сечостатевої систем; при вагітності, під час пологів, від інфекційних захворювань. Раптова смерть в дитячому віці: основні причини, діагностика, синдром раптової дитячої смерті. Судово-медична експертиза трупів новонароджених.

Змістовий модуль 3.

Судово-медична експертиза потерпілих, звинувачуваних та інших осіб. Судово-медична експертиза спірних статевих станів та статевих злочинів.

Тема 4. Судово-медична експертиза потерпілих, звинувачуваних та інших осіб. Судово-медична експертиза спірних статевих станів та статевих злочинів.

Приводи до судово-медичної експертизи потерпілих, звинувачуваних та інших осіб, її організація, особливості проведення і документація. Судово-медична експертиза з приводу наявності на потерпілому тілесних ушкоджень. Визначення видів пошкоджень, давності нанесення та ступеня їх тяжкості. Юридична класифікація тілесних ушкоджень за ступенем їх тяжкості відповідно до КК України. Тяжкі тілесні ушкодження. Ушкодження середньої тяжкості. Легкі тілесні ушкодження. Критерії тяжкості тілесних ушкоджень відповідно до діючих “Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень”. Побої, мордування. Особливості проведення експертизи визначення наявності та ступеня втрати працездатності. Експертиза стану здоров'я: симуляція, агравація, дисимуляція, штучні хвороби, самоушкодження /калічення членів/. Значення медичних документів, слідчих матеріалів при встановленні умов, за яких було заподіяно травму. Експертиза визначення віку, приводи та критерії визначення віку, методи дослідження. Особливості проведення експертизи у випадках спірних статевих станів. Визначення статі, статевої зрілості, статевої репродуктивної здатності, минулих пологів. Судово-медична експертиза статевих злочинів, за які передбачена кримінальна відповідальність.

Змістовий модуль 4.

Судово-медична експертиза ушкоджень та смерті від механічних чинників.

Тема 5. Судово-медична експертиза ушкоджень та смерті від механічних чинників. Ушкодження від дії тупих предметів. Транспортна травма. Судово-медична експертиза

ушкоджень та смерті від механічних чинників. Ушкодження від дії гострих предметів. Вогнепальна травма: судово-медична експертиза та діагностика. Судово-медична експертиза механічної асфіксії.

Визначення понять «травма», «ушкодження». Класифікація ушкоджень залежно від діючого фактора, характеру та ступеня тяжкості. Анатомічні та функціональні травми. Особливості описання тілесних ушкоджень. Ушкодження тупими предметами, їх класифікація. Механізм дії тупих предметів та характер ушкоджень, які виникають від їх дії. Садна, синяки, забій тканин, забиті рани, переломи кісток, розриви та відриви внутрішніх органів, відокремлення та розчавлення частин тіла, їх морфологічна характеристика та судово-медичне значення. Ушкодження тканин обличчя, кісток, зубів, ротової порожнини. Ушкодження зубами. Можливості визначення виду тупого твердого предмета і механізму його дії на підставі особливостей ушкоджень. Особливості ушкоджень, які виникають у разі падіння з висоти, на площину - при прискоренні та без нього. Їх диференціальна діагностика. Травматизм та його види. Судово-медичні особливості різних видів травматизму. Класифікація транспортної травми. Автомобільна травма та основні її види. Зв'язок фаз автомобільної травми з механізмом виникнення ушкоджень. Особливості огляду місця ДТП. Травма від зіткнення людини з автомобілем, який рухається. Травма від переїзду колесом автомобіля. Травма в кабіні автомобіля; травма внаслідок падіння з кузова; травма в результаті здавлювання тіла між автомобілем та нерухомим предметом. Мотоциклетна травма, особливості ушкоджень. Залізнична травма, її види та особливості ушкоджень. Види гострих предметів, механізм заподіяння ушкодження. Морфологічні особливості різаних, колотих, колото-різаних, рубаних та пиляних ран. Питання, які виникають при судово-медичному дослідженні цих ушкоджень. Можливості встановлення механізму дії та ідентифікації гострих предметів. Особливості ушкоджень, заподіяних власною та сторонньою рукою. Зажиттєва реакція на ушкодження / місцева та загальна/; сучасні методи визначення зажиттєвості та давності спричинення ушкоджень. Вирішення питання про можливість смертельно поранених до самостійних цілеспрямованих дій. Причини смерті від механічної травми, зумовленої дією тупих та гострих предметів, їх судово-медичне визначення. Поняття про вогнестрільні ушкодження. Вогнепальна зброя, її види. Патрон та його складові частини. Механізм пострілу: головна балістична хвиля, вбивча сила кулі. Пояси дії куль залежно від їх кінетичної енергії; гідродинамічна дія кулі. Устрій бойового патрона, механізм дії снаряду на одяг, тканини і органи залежно від відстані пострілу. Додаткові фактори пострілу. Ознаки пострілу впритул. Значення відбитка дульного зрізу та механізм його утворення. Постріл на близькій відстані, його ознаки. Постріл на неблизькій відстані. Визначення вхідного та вихідного кульових отворів при пострілах на різних відстанях на одязі та шкірі. Особливості вогнестрільних ушкоджень на одязі із синтетичного матеріалу. Ушкодження з мисливської зброї. Особливості вогнестрільного ранового каналу /сліпий, наскрізний, зміщений, напівколовий, коловий / у разі його проходження крізь різні органи і тканини. Можливості встановлення напряму пострілу при проходженні кулі крізь плоскі, трубчасті кістки та паренхіматозні органи. Діагностика вогнестрільних ушкоджень із сучасної вогнепальної зброї. Ушкодження з газової зброї. Ушкодження від гранат, запалів, мін, снарядів, вибухових речовин. Можливості визначення виду зброї, боєприпасів за характером ушкоджень. Спеціальні методи досліджень, які застосовують при експертизі вогнестрільної травми: гістологічні, хімічні, рентгенологічні, фотографічні, спектрографічні, контактнo-дифузійні, безпосередня мікроскопія, фотографування в інфрачервоних променях тощо. Особливості огляду місця події і значення слідчого експерименту для вирішення питань, поставлених слідчими органами при розслідуванні справ, пов'язаних з експертизою вогнестрільних ушкоджень. Поняття про гіпоксію, асфіксію та механічну асфіксію. Класифікація механічної асфіксії. Патоморфологічні зміни після смерті від механічної асфіксії.

Змістовий модуль 5.

Судово-медична експертиза ушкоджень та смерті від дії інших фізичних факторів зовнішнього середовища.

Тема 6. Судово-медична експертиза ушкоджень та смерті від дії крайніх температур; атмосферної та технічної електрики; променевої енергії; різко зміненого барометричного тиску.

Місцева та загальна дія високої та низької температури. Генез смерті. Особливості експертизи. Механізм дії технічного електричного струму на організм людини. Ураження атмосферною електрикою. Причина смерті при електротравмі. Променева хвороба. Особливості дії лазера на біологічні тканини. Баротравма, декомпресійна хвороба.

Змістовий модуль 6.

Судово-медична експертиза ушкоджень та смерті від дії хімічних речовин та біологічних чинників.

Тема 7. Загальні відомості про отрути, механізм їх дії та основи судово-медичної діагностики отруєнь.

Поняття про отрути та отруєння. Умови дії отрут. Класифікація отрут. Розподіл отрут в організмі. Розлад здоров'я від дії бактерій, вірусів, грибків, пріонів. Вимоги до судово-медичного дослідження трупа у разі підозри на отруєння.

Змістовий модуль 7.

Судово-медична експертиза речових доказів біологічного походження та медико-криміналістичні методи досліджень.

Тема 8. Судово-медична експертиза речових доказів біологічного походження та медико-криміналістичні методи досліджень.

Поняття про речові докази, їх значення в розкритті злочину проти життя та здоров'я особи. Судово-медична експертиза крові. Визначення видової, групової і статевої належності крові. Методи досліджень.

Змістовий модуль 8.

Судово-медична експертиза у справах з професійних та посадових правопорушень медичних працівників.

Тема 9. Судово-медична експертиза у справах з професійних та посадових правопорушень медичних працівників

Юридична оцінка несприятливих результатів лікування хворих. Лікарські помилки. Нещасні випадки. Проведення експертизи дефектів надання медичної допомоги. Ятрогенна патологія: визначення, актуальність і основні причини виникнення ятрогеній; класифікація ятрогеній, місце ятрогенної патології в структурі несприятливих результатів медичних втручань. Загальні питання юридичної відповідальності медичних працівників. Цивільно-правова відповідальність лікувально-профілактичних закладів. Адміністративна і дисциплінарна відповідальність медичних працівників. Кримінальна відповідальність медичних працівників за вчинення професійних злочинів. Посадові злочини у сфері охорони здоров'я. Поняття посадового злочину і посадової особи у сфері охорони здоров'я. Зловживання посадою. Хабарництво. Отримання незаконної винагороди. Службова фальсифікація. Халатність.

4. Структура навчальної дисципліни

Тема	Кількість годин			
	Всього	У тому числі		
		Лекції	Практичні заняття	СРЗ
Підрозділ 1. Організація судово-медичної експертизи та загальні питання судової медицини. Предмет і завдання судової медицини. Історія її розвитку				
Тема 1. Предмет і завдання судової медицини. Історія її розвитку, процесуальні та організаційні основи судово-медичної експертизи.	6	2	0	4
Підрозділ 2 . Судово-медична танатологія.				
Тема 2. Судово-медична танатологія. Огляд трупа на місці події. Судово-медичний розтин трупа, його демонстрація.	10	4	6	0
Тема 3. Судово-медична експертиза трупа у випадку наглої смерті. Судово-медична експертиза трупів новонароджених.	8	0	0	8
Підрозділ 3. Судово-медична експертиза потерпілих, звинувачуваних та інших осіб. Судово-медична експертиза спірних статевих станів та статевих злочинів.				
Тема 4. Судово-медична експертиза потерпілих, звинувачуваних та інших осіб. Судово-медична експертиза спірних статевих станів та статевих злочинів.	6	2	4	0
Підрозділ 4. Судово-медична експертиза ушкоджень та смерті від механічних чинників.				
Тема 5. Судово-медична експертиза ушкоджень та смерті від механічних чинників. Ушкодження від дії тупих предметів. Транспортна травма. Судово-медична експертиза ушкоджень та смерті від механічних чинників. Ушкодження від дії гострих предметів. Вогнепальна травма: судово-медична експертиза та діагностика. Судово-медична експертиза механічної асфіксії.	22	6	10	6
Підрозділ 5. Судово-медична експертиза ушкоджень та смерті від дії інших фізичних факторів зовнішнього середовища.				
Тема 6. Судово-медична експертиза ушкоджень та смерті від дії крайніх температур; атмосферної та технічної електрики; променевої енергії; різко зміненого барометричного тиску	10	0	2	8
Підрозділ 6. Судово-медична експертиза ушкоджень та смерті від дії хімічних речовин та біологічних чинників.				
Тема 7. Загальні відомості про отрути, механізм їх дії та основи судово-медичної діагностики отруєнь.	20	2	4	14
Підрозділ 7. Судово-медична експертиза речових доказів біологічного походження та медико-криміналістичні методи досліджень.				

Тема 8. Судово-медична експертиза речових доказів біологічного походження та медико-криміналістичні методи досліджень.	4	0	4	0
Підрозділ 8. Судово-медична експертиза у справах з професійних та посадових правопорушень медичних працівників.				
Тема 9. Судово-медична експертиза у справах з професійних та посадових правопорушень медичних працівників	0	0	2	0
ДИФ.ЗАЛІК	2,0	0,0	2,0	0
Всього: годин:	90	16	34	40

5. Теми лекційних /семінарських/ практичних/ лабораторних занять

5.1. Теми лекційних занять

№ з/п	Найменування теми лекції та її зміст	Лекційні заняття	
		Обсяг у годинах	
1.	Предмет і завдання судової медицини. Історія її розвитку. Організаційно-процесуальні засади проведення судово-медичної експертизи в Україні.	2	
2.	Загальні питання судово-медичної танатології. Процес вмирання та смерть. Клінічна та біологічна смерть, їх діагностика. Ранні та пізні трупні явища. Діагностика давності настання смерті. Огляд трупа на місці його виявлення. Завдання лікаря-спеціаліста в галузі судової медицини під час огляду трупа на місці його виявлення.	4	
3.	Судово-медична експертиза потерпілих, звинувачених та інших осіб. Судово-медична експертиза встановлення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, стану здоров'я та віку, спірних статевих станів та статевих злочинів.	2	
4.	Загальні питання судово-медичної травматології. Фактори зовнішнього середовища, від дії яких виникають травми. Наслідки травм. Опис ушкоджень. Ушкодження тупими предметами. Класифікація тупих предметів. Синці, садна, забиті рани. Переломи кісток. Загальні питання черепно-мозкової травми.	4	

5.	Судово-медична експертиза вогнепальних ушкоджень. Судово-медичне обґрунтування механізму травми та причини смерті від дії вогнепальної зброї.	2
6.	Судово-медична токсикологія. Загальні відомості про отрути та отруєння. СМЕ алкогольної інтоксикації. Експертиза смерті від дії наркотичних речовин.	2
	Разом:	16

5.2. Теми семінарських занять

Семінарські заняття не передбачені.

5.3. Теми практичних занять

№ з/п	Тема практичного заняття	Кількість годин
1.	Загальні питання судово-медичної танатології. Процес вмирання та смерть. Клінічна та біологічна смерть, їх діагностика. Ранні та пізні трупні явища. Діагностика давності настання смерті. Огляд трупа на місці його виявлення. Судово-медичний розтин трупа у випадку насильницької смерті. Демонстраційний розтин.	6
2.	Судово-медична експертиза встановлення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, стану здоров'я та віку, спірних статевих станів та статевих злочинів.	4
3.	Судово-медична експертиза встановлення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, стану здоров'я та віку, спірних статевих станів та статевих злочинів.	4
4.	Загальні питання судово-медичної травматології. Ушкодження тупими та гострими предметами. Судово-медичне обґрунтування механізму травми та причини смерті від дії тупих та гострих предметів. Судово-медична експертиза травматизму та транспортної травми.	4
5.	Судово-медична експертиза вогнепальних ушкоджень. Судово-медичне обґрунтування механізму травми та причини смерті від дії вогнепальної зброї.	2

6.	Судово-медична експертиза механічної асфіксії. Судово-медичне обґрунтування механізму травми та причини смерті від різних видів механічної асфіксії.	4
7.	Судово-медична токсикологія. Загальні відомості про отрути та отруєння. СМЕ алкогольної інтоксикації. експертиза смерті від дії наркотичних речовин.	2
8.	Судово-медична експертиза речових доказів біологічного походження. Судово-медико-криміналістичні дослідження об'єктів судово-медичної експертизи.	2
9.	СМЕ у випадках професійно-посадових правопорушень медичних працівників.	2
10.	Судово-медична експертиза ушкоджень від дії фізичних факторів	2
	Диф.залік.	2
	Разом:	34

5.4 Теми лабораторних занять

Лабораторні заняття не передбачені.

6. Самостійна робота здобувача вищої освіти

№	Назва теми / види завдань	Кіл-ть годин
1.	Тема 1. Підготовка до практичних занять 1	4
2.	Тема 2. Підготовка до практичних занять 2-3	8
3.	Тема 3. Підготовка до практичних занять 4	6
4.	Тема 4. Підготовка до практичних занять 5-6	2
5.	Тема 5. Підготовка до практичних занять 7-10	2
6.	Тема 6. Підготовка до практичних занять 11	2
7.	Тема 7. Підготовка до практичних занять 12 -13	8
8.	Тема 8. Підготовка до практичних занять 14	4
9.	Тема 9. Підготовка до практичних занять 15	4
	Разом	40

7.ФОРМИ ТА МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Практичні заняття: бесіда, вирішення клінічних ситуаційних задач, відпрацювання навичок огляду підекспертного, трупу, і нструктаж та відпрацювання навичок на макропрепаратах, тренувальні вправи за темами.

Самостійна робота: самостійна робота з рекомендованою основною та додатковою

літературою, з електронними інформаційними ресурсами, самостійна робота з підручником, самостійне вирішення клінічних завдань.

8.ФОРМИ КОНТРОЛЮ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Поточний контроль: усне опитування, тестування, оцінювання виконання практичних навичок, розв'язання ситуаційних клінічних завдань, оцінювання активності на занятті.

Підсумковий контроль: диференційований залік.

Оцінювання поточної навчальної діяльності на практичному занятті:

При оцінюванні засвоєння кожної теми здобувачу вищої освіти виставляються оцінки за 4-ри бальною (традиційною) шкалою («2», «3», «4», «5»).

1. Оцінювання теоретичних знань з теми заняття:

- методи: опитування, вирішення ситуаційної клінічної задачі, тестів
- максимальна оцінка – 5, мінімальна оцінка – 3, незадовільна оцінка – 2.

2. Оцінка практичних навичок з теми заняття:

- методи: оцінювання правильності виконання практичних навичок
- максимальна оцінка – 5, мінімальна оцінка – 3, незадовільна оцінка – 2.

Оцінка за одне практичне заняття є середньоарифметичною за всіма складовими і може мати лише цілу величину (5, 4, 3, 2), яка округлюється за методом статистики.

Критерії оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти під час поточного контролю

«5»	Здобувач вільно володіє матеріалом, приймає активну участь в обговоренні та вирішенні ситуаційної клінічної задачі, впевнено демонструє практичні навички під час огляду потерпілого або трупа та інтерпретації даних клінічного, лабораторних та інструментальних досліджень, висловлює свою думку з теми заняття, демонструє клінічне мислення.
«4»	Здобувач добре володіє матеріалом, приймає участь в обговоренні та вирішенні ситуаційної клінічної задачі, демонструє практичні навички під час огляду потерпілого або трупа та інтерпретації даних клінічного, лабораторних та інструментальних досліджень з деякими помилками, висловлює свою думку з теми заняття, демонструє клінічне мислення.
«3»	Здобувач недостатньо володіє матеріалом, невпевнено приймає участь в обговоренні та вирішенні ситуаційної клінічної задачі, демонструє практичні навички під час огляду потерпілого або трупа та інтерпретації даних клінічного, лабораторних та інструментальних досліджень з суттєвими помилками.
«2»	Здобувач не володіє матеріалом, не приймає участь в обговоренні та вирішенні ситуаційної клінічної задачі, не демонструє практичні навички під час огляду потерпілого або трупа та інтерпретації даних клінічного, лабораторних та інструментальних досліджень.

До підсумкового контролю у формі диференційованого заліку допускаються лише ті здобувачі,

які виконали вимоги навчальної програми з дисципліни, не мають академічної заборгованості та їх середній бал за поточну навчальну діяльність з дисципліни становить не менше 3,00.

Диференційований залік здійснюється: на останньому занятті (заняття виокремлюється як окремий контрольний захід) після закінчення занять до початку екзаменаційної сесії – при стрічковій системі навчання, на останньому занятті з освітньої компоненти – при цикловій системі навчання.

Методика проведення підсумкового (семестрового) контролю з освітньої компоненти у формі диференційованого заліку є уніфікованою та передбачає використання стандартизованих форм.

Критерії оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти під час підсумкового контролю

«5»	Виставляється здобувачу, який систематично працював протягом семестру, показав під час екзамену різнобічні і глибокі знання програмного матеріалу, вмів успішно виконувати завдання, які передбачені програмою, засвоїв зміст основної та додаткової літератури, усвідомив взаємозв'язок окремих розділів дисципліни, їхнє значення для майбутньої професії, виявив творчі здібності у розумінні та використанні навчально-програмного матеріалу, проявив здатність до самостійного оновлення і поповнення знань; рівень компетентності – високий (творчий);
«4»	Виставляється здобувачу, який виявив повне знання навчально-програмного матеріалу, успішно виконує передбачені програмою завдання, засвоїв основну літературу, що рекомендована програмою, показав достатній рівень знань з дисципліни і здатний до їх самостійного оновлення та поновлення у ході подальшого навчання та професійної діяльності; рівень компетентності – достатній (конструктивно-варіативний)
«3»	Виставляється здобувачу, який виявив знання основного навчально-програмного матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого навчання та наступної роботи за професією, справляється з виконанням завдань, передбачених програмою, допустив окремі помилки у відповідях на іспиті і при виконанні іспитових завдань, але володіє необхідними знаннями для подолання допущених помилок під керівництвом науково-педагогічного працівника; рівень компетентності – середній (репродуктивний)
«2»	Виставляється здобувачу, який не виявив достатніх знань основного навчально-програмного матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань, не може без допомоги викладача використати знання при подальшому навчанні, не спромігся оволодіти навичками самостійної роботи; рівень компетентності – низький (рецептивно-продуктивний)

9. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Бали з навчальної дисципліни для здобувачів, які успішно виконали програму, конвертуються у традиційну чотирибальну шкалу за абсолютними критеріями, які наведено у таблиці:

Національна оцінка за дисципліну	Сума балів за дисципліну
Відмінно («5»)	185 – 200
Добре («4»)	151 – 184
Задовільно («3»)	120 – 150
Незадовільно («2»)	Нижче 120

Багатобальна шкала (200-бальна шкала) характеризує фактичну успішність кожного здобувача

із засвоєння навчальної дисципліни. Конвертація традиційної оцінки в 200-бальну виконується інформаційно-технічним відділом Університету програмою «Контингент» за відповідною формулою: Середній бал успішності (поточної успішності з дисципліни) x 40.

За рейтинговою шкалою ECTS оцінюються досягнення здобувачів з навчальної дисципліни, які навчаються на одному курсі однієї спеціальності, відповідно до отриманих ними балів, шляхом ранжування, а саме:

Оцінка за шкалою ECTS	Статистичний показник
A	Найкращі 10% здобувачів
B	Наступні 25% здобувачів
C	Наступні 30% здобувачів
D	Наступні 25% здобувачів
E	Наступні 10% здобувачів

Шкала ЕКТС встановлює належність здобувача до групи кращих чи гірших серед референтної групи однокурсників (факультет, спеціальність), тобто його рейтинг. При конвертації з багатобальної шкали, як правило, межі оцінок «А», «В», «С», «D», «Е» не співпадають з межами оцінок «5», «4», «3» за традиційною шкалою. Оцінка «А» за шкалою ЕКТС не може дорівнювати оцінці «відмінно», а оцінка «В» - оцінці «добре» тощо. Здобувачі, які одержали оцінки «FX» та «F» («2») не вносяться до списку здобувачів, що ранжуються. Такі здобувачі після перескладання автоматично отримують бал «Е». Оцінка «FX» виставляється здобувачам, які набрали мінімальну кількість балів за поточну навчальну діяльність, але яким не зарахований підсумковий контроль. Оцінка «F» виставляється студентам, які відвідали усі аудиторні заняття з навчальної дисципліни, але не набрали середнього балу (3,00) за поточну навчальну діяльність і не допущені до підсумкового контролю.

10. Методичне забезпечення:

- Робоча програма навчальної дисципліни
- Силабус навчальної дисципліни
- Мультимедійні презентації
- Ситуаційні клінічні завдання
- Методичні розробки практичних занять
- Електронний банк тестових завдань за підрозділами з дисципліни
- Навчально-методична література: Судова медицина: підручник / За ред. В.Д. Мішалова, - Чернівці: «Місто» 2018. - 572 с.

11. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Предмет і завдання судової медицини. Історія її розвитку, процесуальні та організаційні основи судово-медичної експертизи.

1. Судова медицина як наука. Судово-медична експертиза. Експерт, судово-медичний експерт, лікар-експерт.

2. Етапи розвитку судової медицини. Особливості сучасного V етапу.

3. Роль судово-медичної експертизи в роботі органів правосуддя та охорони здоров'я.

4. Внесок видатних вчених: професорів Мінакова П.А., Громова С.О., Бокаріуса М.С., Райського М.І., Оболенського М.О., Попова М.В. Сапожникова Ю.С., Концевич І.О., Рубіжанського А.Ф., Фаддєєва А.М. в розвиток судової медицини.

5. Організація судово-медичної служби в Україні відповідно до чинного законодавства. Нормативно-правові акти, що регламентують проведення судово-медичної експертизи.

6. Організація судово-медичної служби в Україні. Структура бюро судово-медичної експертизи.

Функції його підрозділів.

7. Права, обов'язки та відповідальність судово-медичного експерта та лікаря-експерта при виконанні ним експертних функцій. Гарантії незалежності експерта.
8. Об'єкти та види судово-медичних експертиз. Організація проведення судово-медичних експертиз та досліджень: їх призначення, документація та її складові.
9. Призначення, організація і проведення комісійної судово-медичної експертизи у разі професійних і посадових правопорушень медичного персоналу.

2. Судово-медична танатологія

10. Труп, які підлягають судово-медичному розтину. Судово-медичний та патологоанатомічний розтин, їх особливості.
11. Поняття «смерть». Судово-медична класифікація смерті. Визначення категорії, виду та роду смерті. Роль судово-медичного експерта у встановленні роду насильницької смерті.
12. Поняття про танатологію. Загальна, спеціальна та молекулярна танатологія.
13. Патолофізіологія процесу вмирання. Термінальний стан. Швидка та агональна смерть. Клінічна та біологічна смерть, їх діагностика. Уявна смерть.
14. Використання органів і тканин для трансплантації. Правові та медичні аспекти. «Мозкова смерть».
15. Трупні плями та їх судово-медичне значення.
16. Трупне залякання, теорії його виникнення. Судово-медичне значення.
17. Трупне охолодження та трупне висихання. Судово-медичне значення.
18. Аутоліз та його прояви у внутрішніх органах.
19. Трупне гниття: механізм розвитку, прояви.
20. Ентомофауна трупа та її судово-медичне значення.
21. Пізні трупні явища. Природна та штучна консервація трупа. Судово-медичне значення.
22. Загальні правила, порядок та етапи судово-медичного розтину трупа. Документація. Лікарське свідоцтво про смерть.
23. Особливості дослідження трупа невідомої особи.
24. Судово-медичні критерії визначення давності настання смерті: за трупними ознаками, суправітальними реакціями та результатами лабораторних досліджень.
25. Роль лікаря-спеціаліста в галузі судово-медичної експертизи під час огляду трупа на місці його виявлення. Фази огляду місця події.
26. Нагла (раптова) смерть. Визначення, медико-соціальне значення. Фактори ризику.
27. Раптова смерть від серцево-судинних захворювань. Гостра та хронічна ішемічна хвороба серця.
28. Раптова смерть у дитячому віці. Синдром раптової дитячої смерті.
29. Особливості судово-медичного дослідження трупа новонародженого. Встановлення новонародженості.
30. Судово-медичне вирішення питань, що виникають при дослідженні трупа новонародженого.
31. Причини смерті новонародженого. Травматична смерть новонародженого. Дітовбивство.

3. Судово-медична експертиза потерпілих, звинувачуваних та інших осіб

31. Експертиза живих осіб: приводи призначення, особливості проведення та документація.
32. Юридична класифікація та експертні критерії ступеня тяжкості тілесних ушкоджень.
33. Тяжкі тілесні ушкодження, їх ознаки, особливості проведення експертизи.
34. Тяжкі тілесні ушкодження за ознакою небезпеки для життя.
35. Судово-медична експертиза статевих злочинів.
36. Судово-медична експертиза спірних статевих станів.
37. Судово-медична експертиза стану здоров'я: агравація, симуляція, дисимуляція, штучні та удавані хвороби, самокалічення членів.

4. Судово-медична експертиза ушкоджень та смерті від механічних чинників

38. Поняття «травма». Фактори зовнішнього середовища, які діють на організм. Класифікація ушкоджень. Анатомічні та функціональні ушкодження. Травматизм та його види. Особливості опису ушкоджень шкіри.
39. Ушкодження тупими предметами, їх класифікація, механізм дії.
40. Садно, його судово-медичне значення. Синець, його судово-медичне значення. Забита рана, її судово-медичне значення.
41. Переломи плоских та трубчастих кісток, які виникли від дії тупих твердих предметів.
42. Черепно-мозкова травма: її види - імпресійна, прискорення, дифузне аксональне ушкодження.
43. Особливості ушкоджень при падінні з висоти власного росту /на площині/ та при падінні тіла з висоти.
44. Особливості ушкоджень при рейковій травмі.
45. Автотравма, класифікація. Особливості ушкоджень при зіткненні автомобіля з пішоходом.
46. Різана, колота рана, їх особливості, пов'язані з родом насильницької смерті. Визначення ходу ранового каналу. Колото-різана рана. Рубана рана.
47. Основні причини смерті від дії тупих твердих та гострих предметів, їх обґрунтування. Судово-медичне встановлення зажиттєвості тілесних ушкоджень гістологічними, гістохімічними та біохімічними методами.
48. Класифікація ручної стрілецької зброї. Устрій бойового патрону та механізм пострілу. Додаткові фактори пострілу. Кінетична енергія кулі. Механізм дії кулі на тіло людини залежно від кінетичної енергії. Гідродинамічна дія.
49. Ознаки пострілу впритул. Ознаки самогубства з застосуванням вогнепальної зброї. Ознаки пострілу з близької та неблизької відстані.
50. Ушкодження дробом. Устрій мисливського патрона. Визначення дистанції пострілу.
51. Особливості кульових ушкоджень плоских та трубчастих кісток. Визначення напрямку ранового каналу та послідовності пострілів. Значення лабораторних методів досліджень при експертизі вогнестрільних ушкоджень.
52. Асфіксія, визначення поняття, класифікація видів, зажиттєвий перебіг. Стадії повернення до життя з асфіктичного стану.
53. Загальноасфіктичні ознаки, їх судово-медичне значення.

5. Судово-медична експертиза ушкоджень від дії інших фізичних факторів зовнішнього середовища

54. Місцева дія на організм високої температури. Опіки шкіри від дії різних термічних факторів. Особливості дослідження обгорілих трупів. Ознаки зажиттєвості потрапляння тіла у вогонь. Місцева дія холоду. Обмороження. Загальна дія холоду. Смерть від переохолодження. Особливості дослідження замерзлих трупів.
55. Смерть від дії технічного струму. Механізм дії на організм людини. Петлі току. Судово-медична діагностика електроміток. Ушкодження атмосферою електрикою.

6.7. Судово-медична експертиза ушкоджень та смерті від дії хімічних речовин Судово-медична експертиза ушкоджень та смерті від дії біологічних чинників.

56. Поняття «отрута». Умови дії отрут. Класифікація отрут і отруєнь. Судово-медичні джерела діагностики отруєнь. Правила вилучення внутрішніх органів для судово-оксикологічного дослідження.

8. Судово-медична експертиза речових доказів біологічного походження та медико-криміналістичні методи досліджень

57. Поняття про речові докази, класифікація. Правила вилучення та направлення речових доказів на експертизу. Організація проведення експертизи речових доказів біологічного походження.

58. Особливості слідів крові на місці події. Основні питання, які вирішують при дослідженні слідів крові.
59. Генотипна дактилоскопія.
60. Організація проведення медико-криміналістичних досліджень: методи, мета та об'єкти.

ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК, ЗАСВОЄННЯ ЯКИХ КОНТРОЛЮЄТЬСЯ ПІД ЧАС ДИФЕРЕНЦІЙНОГО ЗАЛІКУ «СУДОВА МЕДИЦИНА»

Використовувати положення чинного законодавства стосовно правової регламентації лікарської діяльності.

Демонструвати вміння опису та вилучення речових доказів біологічного походження.

Демонструвати вміння опису тілесних ушкоджень.

Демонструвати вміння опису тілесних ушкоджень.

Демонструвати вміння проводити судово-медичне дослідження потерпілих, обвинувачених та інших осіб.

Демонструвати вміння проводити судово-медичне дослідження трупа з ціллю встановлення причин насильницької смерті.

12. Рекомендована література

Основна література:

1. Судова медицина: підручник / За ред. В.Д. Мішалова, - Чернівці: «Місто» 2018. - 572 с.
2. Основи судової медицини: навчально-методичний посібник / За ред. Л.Голубовича, В. Ольховського, О.Герасименко. - Х: Харків, 2021. - 536 с.

Додаткова література:

1. Завальнюк А.Х., Кривда Г.Ф., Юхимець І.О. Етично-правові аспекти лікарської діяльності в Україні / монографія. Одеса 2008
2. Завальнюк А.Х., Кривда Г.Ф., Юхимець І.О. Отрути та отруєння: судово-медичний аспект / монографія — Одеса 2009
3. Старовойтова Р.О., Мішалов В.Д., Кривда Г.Ф. Судово-медична цитологія. Навчально-методичний посібник. Одеса, 2007.
4. Кримінальний кодекс України в редакції від 14.11.2020р.
5. Кримінально-процесуальний кодекс України в редакції від 11.09.2020р.
6. Закон України «Про судову експертизу» № 4038-ХІІ в редакції від 03.07.2020 р.
7. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» № 2801-ХІІ в редакції від 24.07.2020 р.
8. Наказ МОЗ України «Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України» № з0248-95 від 17.01.1995 р.
9. Франчук В.В. Недоліки професійної медичної діяльності: судово-медичні та клініко-соціальні аспекти / монографія. Львів 2019

13. Електронні інформаційні ресурси

1. Всесвітня організація охорони здоров'я www.who.int
2. Кокранівський центр доказової медицини www.cebm.net
3. Кокранівська бібліотека www.cochrane.org
4. Медична бібліотека України – <https://library.meduniv.lviv.ua>, <https://elib.umsa.edu.ua>
5. Національна медична бібліотека США – MEDLINE www.ncbi.nlm.nih.gov/PubMed

6. PubMed (пошук статей з судової медицини, токсикології, криміналістики) - <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov>
7. Forensic Science International - <https://www.journals.elsevier.com/forensic-science-international>
Науковий журнал з сучасних досягнень судової медицини
8. Центр громадського здоров'я МОЗ України www.phc.org.ua
9. Українська база медико-статистичної інформації «Здоров'я для всіх»:
<http://medstat.gov.ua/ukr/news.html?id=203>
10. NIJ – National Institute of Justice (США) - <https://nij.ojp.gov> (ресурси з судової експертизи, ДНК-аналізу, травматології).